

בס"ד פרשת אמור: האם נוהג איסור חדש במוצרים מיובאים מחוץ לארץ

פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה (כג, יד), על האיסור לאכול מתבואה חדשה העשויה מחמשת מיני דגן (בין בצורת לחם, בין בצורת קלי ובין בצורת כרמל), עד הקרבת קרבן העומר במקדש בט"ז בניסן, מוצאי חג ראשון של פסח: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד-עֶלְצָם יִיּוֹם הַזֶּה עַד הִבֵּיאֲכֶם אֶת-קֶרְבֶּן אֱלֹהֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם".

כפי שכותבת הגמרא במסכת מנחות (סו ע"ב), תושבי ירושלים שידעו זמן הקרבת הקרבן, יכלו לאכול מהתבואה החדשה מרגע ההקרבה. תושבי שאר המדינה שלא ידעו במדויק את הזמן, יכלו לאכול מחצות היום, שאז וודאי כבר הקריבו את הקרבן במקדש. ומה לגבי זמן הזה שאין קרבן? תיקן רבן יוחנן בן זכאי, שבכל יום ט"ז בניסן לא יאכלו חדש, ורק למחרת הותר. ובלשון הגמרא:

"משקרב העומר הותר חדש מיד. הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן. משחרב בית המקדש, התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא יום הנף כולו אסור. אמר רבי יהודה: והלא מן התורה הוא אסור, שנאמר: עד עצם היום הזה. מפני מה הרחוקים מותרין מחצות היום ולהלן? מפני שהן יודעין שאין בית דין מתעצלין בו."

בעקבות הזכרת דין חדש בפרשת השבוע, נעסוק השנה בנושא זה. נראה מדוע בחוץ לארץ איסור חדש יוצר קושי שלא קיים בארץ ישראל, ואת הפתרונות השונים שנתנו פוסקי הזמן. כפי שנראה, הפתרונות מתמקדים בשאלות האם איסור חדש נוהג בחוץ לארץ, והאם איסור חדש נוהג בתבואתו של גוי.

תבואה שהשרישה

כאמור, איסור חדש נוהג בחמשת מיני דגן. המשנה מוסיפה, שאין צורך שהתבואה תקצר לפני הפסח כדי שהיא תותר באכילה בחג הפסח, אלא די בכך שהיא תושרש באדמה קודם הפסח. כיוון שלתבואה לוקח שלושה ימים להיקלט באדמה, נמצא שכדי שזו תותר באכילה בפסח, די שיזרעו אותה בי"ג ניסן.

בעבר, הלכה זו יצרה קושי נרחב בחוץ לארץ. שכן בניגוד לארץ ישראל בה הקרקע לא קופאת בחורף, וניתן להשריש את התבואה לפני פסח, הרי שבחוץ לארץ הקרקע קופאת ומפשירה רק לאחר פסח. מחמת כך ניתן לזרוע את התבואה רק לאחר הפסח, וכאשר קוצרים אותה לאחר חודשי הגידול, לא ניתן לאוכלה עד שיגיע חג הפסח הבא, דבר היוצר מצוקת מזון. אלא שנחלקו התנאים בגמרא במסכת קידושין (לז ע"א), האם איסור 'חדש' בכלל נוהג בחוץ לארץ:

א. תנא קמא סובר שמדובר במצווה התלויה בארץ, ומשום כך היא נוהגת רק בארץ ישראל, כפי שתרומות ומעשרות נוהגים רק בארץ. להבנתו, כאשר הפסוק (שראינו בפתיחה) מדגיש שאיסור חדש נוהג 'בכל מושבותיכם', כוונתו להורות שהאיסור נוהג רק לאחר ישיבה, דהיינו לאחר שעם ישראל כבש, ירש את הארץ והתיישב בה. ב. רבי אליעזר חולק וסובר, שמהמילים 'בכל מושבותיכם' למדים, שלמרות שמצווה זו קשורה לקרקע, היא לא נוהגת רק בארץ ישראל, אלא בכל מושבותיכם.

מחלוקת הראשונים

למעשה בפסק ההלכה נחלקו הראשונים:

א. **איסור דאורייתא**: המשנה בסיום מסכת ערלה (ג, ט) כותבת, שבניגוד לאיסור ערלה וכלאיים, החדש אסור מהתורה בכל מקום. מתוך כך שהמשנה כותבת דין זה ללא מחלוקת, הבינו **הרי"ף** (קידושין טו ע"א) **הרמב"ם** (מאכלות אסורות י, ב) ו**הרא"ש** (קידושין א, סב) שהלכה כדעת רבי אליעזר בגמרא במסכת קידושין¹, ולכן המשנה סתמה כדעתו, וכך פסק גם **השולחן ערוך** (יו"ד רצג, ב).

בטעם הדבר שלא מדובר בסתם (המשנה הפוסקת כרבי אליעזר ללא מחלוקת) ואז מחלוקת (הגמרא במסכת קידושין), שאז אין הלכה כסתם, תירץ **הקרבן נתנאל** (רא"ש שם) בשם התוספות יום טוב, שכיוון שמסכת ערלה עוסקת בדינים שכרגע אסורים ואחר זמן מותרים, נחשב המסכת כעוסקת גם בדיני חדש, האסור עכשיו ומותר לאחר הקרבת קרבן העומר, ולכן הלכה כמותה. ובלשונו:

"ותמיה לי טובא הא הוי סתם בערלה ומחלוקת בקידושין, ואף אם תרצה לומר דבשני סדרים אין סדר, מכל מקום מאן לימא לן דהוי מחלוקת ואחר כך סתם, אימא איפכא... ואחר כך מצאתי תירוצ' על קושיא ראשונה בספר תוספות יום טוב, כיון שהסתם נשנית בעיקרא דמילתא, דמחשיב בערלה עיקרא מילתא טפי מבקידושין, דהתם בערלה קעסיק באיסורי מאכלות שיש להם אחר כך היתר (הלכה כמותה), עד כאן לשונו."

ב. **איסור דרבנן**: גישת ביניים בפוסקים יש בדברי **האור זרוע** (הלכות ערלה חדש ושביעית ס' שכח), שבעקבות הדוחק שהיה, פסק שבניגוד לארץ ישראל, ניתן לסמוך על הסוברים שחדש אסור בחוץ לארץ רק מדרבנן. על בסיס הבנה זו נקט, שאמנם תבואה שיודעים עליה שנזרעה לאחר הפסח אסורה באכילה, אך כאשר יש ספק בכך, ניתן להקל, שכן ספק דרבנן לקולא.

ראייה להבנתו הביא מגמרא במנחות (פג ע"א) הכותבת, שאין להביא קרבן העומר מתבואה חדשה מחוץ לארץ. עולה שחדש בחוץ לארץ אינו מדאורייתא, שאם לא כך, מדוע שתהיה מניעה להביא את קרבן העומר גם מתבואת חוץ לארץ?! והוסיף, שראייה זו עדיפה מהמשנה שבמסכת ערלה, שכן מסכת מנחות עוסקת באופן ישיר בקרבן העומר (ושם מובאים גם דיני ספירת העומר), ואילו המשנה במסכת ערלה דנה בהלכות חדש רק אגב הלכות ערלה וכלאיים. ובלשונו:

"ונראה בעיני אני המחבר, לפסוק הלכה דחדש חוץ לארץ דרבנן, וספיקא דרבנן לקולא, דתנן כל קורבנות הצבור והיחיד

¹ גם **תרומת הדשן** (ס' קצא) פסק כדעה זו, אך הוסיף שבמקום בו רוב שתיית אנשי העיר היא בירה העשויה משעורים, אין למחות בשותים בירה העשויה מחדש, שכן ברור שלא יקשיבו למומים, ומוטב שיהיו שוגגים ולא מזידים. עם זאת, כפי שראינו בעבר (דברים שנה ג'), לא כולם מסכימים לפסק זה, ויש הסוברים שכאשר האיסור מפורש בתורה, אין אומרים מוטב שיהיו שוגגים ולא מזידים.

באים מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ. סתם לן תנא דחדש חוץ לארץ דרבנן, דאי דאורייתא היה בא מחוץ לארץ, דהא בהא תליא... והאי סתמא עדיף דהאי עומר מנחת צבור הוא ותני לה גבי הלכות מנחות. אבל הכא בשמעתא תני אגב ערלה וכלאים².

ג. **מותר:** גישה שלישית והמקילה ביותר, הביא הרא"ש (בתשובה (כלל ב' ס"א) בשם **רבי ברוך** שסבר, שתבואה הגדלה בחוץ לארץ שלא בסמוך לארץ ישראל, לא חל עליה איסור חדש, ובדומה למעשר שחכמים גזרו שיש להפרישו רק במקומות הקרובים לארץ ישראל. לפי הבנתו, אין תימה על מנהג תושבי חוץ לארץ שנהגו לאכול מתבואה שלא עבר עליה ט"ז בניסן.

גם **המשנה ברורה** (תפס, מה), על אף שציין שמעיקר הדין הלכה כדעת רוב הפוסקים שגם בחוץ לארץ מדובר באיסור דאורייתא, ולכן בעל נפש יחמיר בעניין (אלא אם כן מדובר בספק ספיקא או ב'רוב', שאז יש מקום רב להקל), בכל זאת הוסיף, שאין למחות ברוב העולם המקילים לאכול מתבואה חדשה, שכן הם סומכים על דברי רבי ברוך שהאיסור אינו נוהג בחוץ לארץ. נקודה נוספת להקל שהעלה המשנה ברורה, ובה נעסוק כעת, היא האם נוהג איסור חדש בתבואת גוי.

חדש בתבואת גוי

רוב הפוסקים, וביניהם **התוספות** (קידושין לו ע"ב ד"ה כל מצוה) ו**הרא"ש** (שם, א, סב), סברו שאין הבדל בעניין זה בין תבואת גוי לתבואת יהודי, ובשניהם נוהג איסור חדש, וכן פסקו **השולחן ערוך** (יו"ד רצג, ב), **הש"ך** (שם, ו) ו**הט"ז** (שם, ב). ראייה מרכזית אותה הביאו, הוא הירושלמי על המשנה במסכת קידושין שראינו לעיל.

המשנה כותבת, שכל מצווה התלויה בארץ, נוהגת רק בארץ ישראל, למעט ערלה וכלאים. רבי אליעזר מוסיף שגם איסור חדש, שלמרות ואינו תלוי בקרקע נוהג גם בחוץ לארץ (וכאמור לעיל רוב הפוסקים נקטו כמותו). הקשה ירושלמי, מדוע המשנה לא התייחסה גם לחובה להפריש חלה הנוהגת גם בחוץ לארץ (מדרבנן), ותיירץ שאיסור חלה אינו נוהג בעובדי כוכבים, והמשנה מונה רק איסורים הנוהגים גם בגויים. עולה מכאן שחדש המופיע במשנה, נוהג גם בתבואת גוי. ובלשון התוספות:

"ונראה דחדש נוהג בזמן הזה, ולכך יש ליזהר שאם אדם יודע בוודאי שהשעורים נזרעו אחר זמן הקרבת העומר בט"ז בניסן, שלא יאכל מהם, ומספק אין לאסור כל השעורים, כיון דרוב השעורים נזרעו קודם ט"ז בניסן. וירושלמי נמי משמע דחדש נוהג אף בשל עובדי כוכבים, דפריך עלה דמתני' דקתני אף החדש, אמאי לא תני חלה, ומשני לפי שאינה בשל עובדי כוכבים, משמע דחדש דקתני במתניתין נוהג בשל עובדי כוכבים."

עוד הוסיף **הרא"ש** (כלל ב' ס"א), שגם מסברא אין סיבה לפטור תבואת גוי מאיסור חדש. הרי, אם איסור ערלה שנוהג רק בארץ ישראל שייך בנטיעת גוי, מדוע שאיסור חדש הנוהג גם בחוץ לארץ לא ינהג גם בשל גוי?! בנוסף, התנא הסובר שאין חובה להפריש מעשרות מתבואת גוי, לומד דין זה מפסוק מיוחד, ואם כן בחדש שאין פסוק מיוחד, מדוע שתבואת גוי תפטור?!

שיטת הב"ח

הב"ח (רצג, א) חלק וסבר שאיסור חדש אינו נוהג בגויים, וטען שלמעשה גם הרמב"ם מסכים לכך, ולכן לא כתב במפורש שאיסור חדש נוהג בשל גויים כפי שציין לדוגמא באיסור ערלה. עוד הוסיף, שמנהג העולם במקומו לשתות בירה העשויה מתבואה 'חדשה' של גויים, וכן נהגו להורות כל גדולי הדור ביניהם המהרש"ל. את ראיות האוסרים דחה:

א. הראייה מדברי הירושלמי דחה, שקושיית הגמרא מדוע לא נשנה איסור חלה והתירוץ שהמשנה מונה רק איסורים הנוהגים בגויים וביהודים, קושיה זו היא רק לשיטת תנא קמא, הסובר שאיסור חלה לא נוהג בחוץ לארץ. לעומת זאת לפי שיטת רבי אליעזר, הסובר שאיסור חדש נוהג גם בחוץ לארץ, קושיה זו לא נאמרה, שהרי הוא מונה את איסור חדש הנוהג רק ביהודים.

ב. סברת הרא"ש דחה, שאין להשוות בין איסור ערלה לאיסור חדש. שכן איסור ערלה איסור הנאה, דהיינו אסור גם לסחור בערלה וכדומה, ולכן גם אם הוא נוהג רק בארץ ישראל, מסתבר לאסור גם תבואת גוי. איסור חדש לעומת זאת אינו איסור הנאה, כך שגם אם הוא נוהג בחוץ לארץ (ובניגוד לערלה), לא בהכרח שייאסר גם בשל גויים. ובלשונו:

"ועוד דעל ראיית הרא"ש איכא לתמוה הרבה, דמה שכתב והלא ערלה וכו', וכל שכן חדש, קל וחומר פריכא הוא, דמה לערלה שכן איסורו איסור הנאה ואין היתר לאיסורו, ולכך החמירו בו לאסור אף בשל נכרים, אבל חדש דאין איסורו איסור הנאה ויש היתר לאיסורו, לא, ותדע שמסברא יש לגזור טפי בערלה מביחדש, שהרי לתנא קמא החדש מותר לגמרי בחוץ לארץ אפילו בשל ישראל, ואפילו הכי בערלה וכלאים אסור בחוץ לארץ מדברי סופרים אפילו בשל נכרים."

חיזוק להבנתו, הביא הב"ח מהגמרא במסכת ראש השנה (יג ע"א). הגמרא דנה, מאיזו תבואה הביאו בני ישראל את קרבן העומר כאשר נכנסו לארץ, ומדייקת מפסוק, שלפני שהקריבו בני ישראל את קרבן העומר, לא אכלו מתבואת הארץ שגידלו הגויים. מקשה הב"ח, מדוע יש צורך בפסוק מיוחד ללמוד שלא אכלו מתבואת הגויים?! והרי תבואה זו אסורה משום איסור חדש, וברור שלא אכלו. אלא מכאן, שאיסור חדש אינו נוהג בשל גויים, ויש צורך בפסוק מיוחד לאסור.

הט"ז והש"ך לא קיבלו ראייה זו. הט"ז דחה, שהגמרא הייתה צריכה להביא פסוק מיוחד ללמד שלא אכלו מתבואת הארץ, כי ייתכן שנשארה בארץ ישראל תבואה ישנה, והיה מקום לומר שבני ישראל אכלו מתבואת הארץ מבלי להקריב בשנה זו את קרבן העומר. מדגיש הפסוק, שלא הייתה תבואה חדשה, ולכן רק לאחר הקרבת קרבן העומר אכלו מהתבואה החדשה.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו³...

² **בתוספות רבינו שמואל** (קידושין לז ע"א ד"ה ר' אליעזר) הקשה שגם אם חדש בחוץ לארץ הוא מדרבנן, מדובר הרי בדבר שיש לו מתירים, כלומר דבר שעל אף שכתת הוא אסור, בעתיד יהיה לו היתר (לאחר שיעבור הפסח), ובמקרה מעין זה לא אומרים ספק דרבנן לקולא. ויישב, שכאשר יש צורך בהמתנה ארוכה, וכמו במקרה זה שצריך להמתין עד העומר הבא, אין זה נחשב דבר שיש לו מתירים.

³ **מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן:** tora2338@gmail.com